

УДК 378.14

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПСИХОДРАМИ ТА СОЦІОДРАМИ ЯК РІЗНОВИДІВ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ)

Сгорова Вероніка Вячеславівна
м.Хмельницький

Статтю присвячено аналізу й обґрунтуванню застосування елементів соціодрами та психодрами як різновидів сучасних педагогічних технологій з драматургічно-рольовим компонентом в освіті. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти використання соціодрами та психодрами. Визначено поняття “психодрама” та “соціодрама”, основні принципи, ролі, базові техніки, фази проведення психодрами. Автором проаналізовано основні напрямки психодрами. Обґрунтовано переваги використання елементів психодрами та соціодрами для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: сучасні педагогічні технології, науково-педагогічні працівники, підвищення кваліфікації, соціодрама, психодрама, ролі в психодрамі, техніки психодрами, фази психодрами, напрямки психодрами, психодрама в освіті.

Постановка проблеми. В умовах реформаційних кроків нашої держави в усіх сферах загалом та освітній зокрема, наголос в освіті “переноситься з проблем накопичення певних знань, умінь, навичок у тих, хто навчається, на формування творчої активності особистості, готовності “самостійно діяти та приймати рішення в умовах, яких не було при житті покоління батьків” [1, с. 101]. Особистісно-рольовий підхід не є новим для педагогіки. Проте, не зважаючи на те, що рольова гра вважається одним з важливих методів навчання, особливо, коли йдеться про набуття професійних навичок, ще зарано говорити про вичерпне використання ігрових методів в педагогічній галузі. Дуже актуальним і важливим для процесу соціалізації особистості у ВНЗ є застосування різних форм інтерактивних технологій з драматургічно-рольовим компонентом: рольові та ділові ігри, різноманітні тренінги, соціодрама, психодрама.

Аналіз попередніх досліджень. На сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки існує чимало теоретичної та науково-методичної літератури, в якій розглядається питання залучення педагогічних інновацій до навчально-виховного процесу у вищій школі, до психолого-педагогічних аспектів організації занять із використанням сучасних педагогічних технологій (Н.Абашкіна, А.Алексюк, Л.Ващенко, Н.Волкова, С.Гончаренко, І.Дичківська, І.Зязюн, Н.Ничкало, О.Пехота, І.Подласий, С.Сисоєва, П.Шеремета, П.Щербань, В.Ягупов та ін.). Питаннями стосовно використання психодрами та соціодрами опікувались С. Васюковська, Е. Гідденс, П. Горностаї, М. Карп, Г. Лейтц та ін.

Метою статті є обґрунтування застосування елементів соціодрами та психодрами в освіті (на прикладі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників).

Виклад основного матеріалу. Доволі новими та не поширеними в педагогічній практиці вищих навчальних закладів, але, на нашу думку, цікавими та перспективними різновидами сучасних педагогічних технологій є соціодрама і психодрама.

Створення та розвиток психодрами пов'язаний із дослідженнями Я.Л.Морено (1889-1974), засновника соціометрії і, як вважають багато психологів, руху групової психотерапії в цілому. Психодрама базується на ігровому принципі, і, таким способом, дає можливість програвання та осмислення ролей, які людина зазвичай приховує від оточуючих, а часом і від себе самого. Психодрама визнає природну здатність людей до гри і створює такі умови, при яких індивідууми, виконуючи ролі, можуть творчо працювати над

особистісними проблемами та конфліктами.

Психодрама – (від. грец. *psyche* – душа, лат. *socius* – загальний, сумісний та грец. *drama* – дія) – “вид групової психотерапії і діагностики внутрішньо особистісних та внутрішньо групових конфліктів, коли члени групи, ніби моделюючи життєві ситуації, виступають по черзі в якості акторів і глядачів, з тим, щоб з'ясувати особистісний сенс цих ситуацій і конфліктів, усунути негативні реакції та внутрішню напруженість” [2, с.3]. Психодрама – це інтегральний метод, що включає в себе як основу рольову гру, але нею не обмежується. Саме психодрама є першим методом групової психотерапії, для вивчення особистісних проблем, мрій, страхів та фантазій.

Основний принцип психодрами – “тут і зараз”, тобто проєкція тих або інших відчуттів, подій і переживань в даний час і в реальну дію. У процесі психодраматичної дії виникає перенесення, контрперенесення емоцій і емпатія між учасниками гри. Для психодрами є важливими: спонтанність; активність; імпровізаційність поведінки.

Морено відзначав, що у багатьох людей відсутня спонтанність, вони поводяться в рамках тих ролей, що пропонують їм навколишні. Психодрама дає можливість перебороти стійкі моделі поведінки по сценарію. Морено розглядав спонтанне поведіння в психодрамі в якості “протиотрути” всезростаючої ригідності соціально-рольового поведіння. Морено вважав, що психодрама дозволяє учасникам змінити звичні поведінкові стереотипи, актуалізувати свій людський потенціал та допомагає досягти іншого життєвого статусу [3].

Основними ролями в психодрамі є: режисер, який є продюсером, терапевтом та аналітиком; протагоніст (головний герой, який пропонує для постановки свою життєву ситуацію [2, с. 3]; “допоміжне Я” і аудиторія.

Як ми зазначали, психодрама є інтегральним методом, в основі якого – рольова гра. У психодрамі використовується безліч технік і методик (за деякими оцінками - більше двохсот). Але є серед них базові техніки, без яких не може обійтися жодна психодрама, а саме: “дублювання”, “обмін ролями”, “дзеркало”, в результаті використання яких можна подивитись на ситуацію з різних точок зору, прийняти позицію іншого, зрозуміти неусвідомлені чинники поведінки тощо. Ще однією особливістю психодрами є те, що в психодраматичній рольовій грі повинний бути протагоніст (головний герой), який пропонує для постановки свою життєву ситуацію [2, с.3]. Дія має таку структуру: виявлення та конкретизація проблеми; досягнення катарсису (очищення); інсайту (усвідомлення); реорганізація старих настанов та когнітивних паттернів (моделей); реалізація змін у поведінці. Морено вважав, що психодрама сприяє тому, що людина може спробувати себе в різних ролях, оскільки багатьом не вистає в роботі спонтанності. В розумінні Я. Морено, спонтанність – це ключ, за допомогою якого можна вивільнити творчість [4]. Кінцевим результатом психодраматичного процесу є зміна в структурі організації перцептивного поля учасників, що одержав назву інсайт. Інсайт - це вид пізнання, що приведе до негайного рішення чи нового розуміння наявної проблеми. Групова психодрама ставить своєю метою створення такого клімату в групі, у якому можливі максимальні прояви катарсису, пізнання й інсайту.

У психодрамі зазвичай виокремлюють такі фази: розминка; сценічна дія; інтеграція (бесіда).

Загальновідомими є кілька основних напрямків психодрами, а саме:

Групова психотерапія – допомога людям у розв'язанні особистісних і клінічних проблем психодраматичними засобами.

Тренінги особистісного зростання – особистісне самопізнання і саморозвиток людини в різних життєвих і професійних сферах.

Бізнес-тренінги – використання психодрами в бізнесі для вирішення різноманітних задач: тренінг ефективних продаж, прийняття рішень та інші.

Монодрама – використання психодрами в індивідуальному консультуванні й психотерапії. Замість інших людей, які повинні грати допоміжні Я, у монодрамі використовуються порожні стільці або символічні предмети (наприклад, іграшки).

Соціодрама і соціометрія – робота з темами, загальними для групи. Соціодрама дуже зручна для допомоги в врегулюванні конфліктних відносин (наприклад, міжетнічних або релігійних). Соціометрія – це ефективний метод дослідження соціальних груп: їх структури, динаміки.

Аксіодрама – вид соціодрами, заснований на роботі з особистісними цінностями, як реальними, так і символічними.

Драматерапія – використання літературних сюжетів, які розігруються на сцені із психотерапевтичною метою. Загалом кажучи, цей напрямок частіше зараховується до арттерапії, а не до психодрами.

Бібліодрама – жанр психодрами, в основі якого лежить психодраматичне розігрування біблійних сюжетів, у яких закладені основні архетипічні конфлікти людини. Близьким до неї по методології є міфодрама, що полягає в розіграванні міфологічних сюжетів (наприклад, давньогрецьких або скандинавських).

Театр play-back та інші види театральної психодрами – синтез театру й психодрами. Одним з видів такого синтезу є театр імпровізації. Play-back – це розігрування групою акторів із психодраматичною підготовкою різних сцен з життя якого-небудь учасника із залу для глядачів, як форма самопізнання й психотерапевтичної допомоги.

Психодрама в освіті – синтез психодрами й педагогіки, використання імпровізаційних рольових ігор у навчальному процесі. Воно підходить для всіх вікових груп, починаючи з дитячого садка й закінчуючи післявузівською освітою [4].

Думки дослідників стосовно відмежування соціодрами від психодрами розділились. Одні науковці розглядають соціодраму як одну з форм психодрами, інші – вважають самостійною тренінговою драматургічно-рольовою технологією. Соціодрама відрізняється від психодрами тим, що в ній розглядається тема, яка є спільною для групи. Зазначена методика є дуже корисною, коли необхідно подолати негативні тенденції групової динаміки, міжгрупове або внутрігрупове протистояння, стереотипи, упереджене ставлення до точки зору інших. П.Горностаї висловлює свою думку щодо соціодрами, а саме: "вона дуже схожа на психодраму, відрізняючись тим, що в ній розглядається тема, яка є спільною для групи, і протагоністом в соціодрамі виступає вся група. Соціодрама є дуже корисною, якщо необхідно подолати негативні тенденції групової динаміки, міжгрупове чи внутрігрупове протистояння, ворожі стереотипи, упереджувальне ставлення до точки зору інших, а також випробувати на практиці певні соціальні ролі, які доведеться програвати у житті" [5].

Е.Гідденс висловлює свою думку стосовно соціальної ролі особистості, а саме: "ролі – це соціально виправдані очікування, які має виправдати особа, що займає певну соціальну позицію" [6, с.105]. Соціодрама може стати хорошим інтерактивним доповненням до методу групової дискусії.

Психодраматичний підхід в освіті припускає використання технік психодрами з метою: розвитку професійних якостей; підготовки професіоналів до вирішення нестандартних завдань у складних професійних ситуаціях; розви-

тку необхідних особистісних якостей і підтримки саморозвитку; ініціювання творчих якостей і розблокування творчої активності. Це далеко не повний перелік можливостей психодрами в освіті.

Широкий інтерес до психодрами пояснюється тим, що психодрама допомагає становленню професійної самосвідомості тих, хто практикується, кращому розумінню інших людей і відносин з ними, дозволяє знаходити адекватні способи комунікації. Техніки психодрами вибудовують культуру професійної діяльності і забезпечують основу для професійної практики.

На нашу думку, доречним буде використання елементів психодрами та соціодрами в освіті, а саме, для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, через низку незаперечних переваг:

- психодрама працює з реальними ситуаціями з життя та діяльності людей, тобто, максимально наближена до дійсності;
- процес психодрами протікає не в розмірковуванні, а в дії, що, в свою чергу, дозволяє використовувати не лише інтелект, пам'ять, сприйняття, а ще й емоційно-почуттєві та тілесно-рухові складові поведінки людини [7].

Маємо зазначити, що це сприяє більшій ефективності практичних рішень та фундаментальності засвоєння досвіду; психодрама та соціодрама дозволяють торкатись більш глибоких особистісних шарів, тобто з'являється можливість як шукати та працювати над внутрішньо-особистісними перешкодами ефективної діяльності (стереотипами, страхами тощо), так і розкрити внутріособистісні ресурси, які сприятимуть підвищенню творчого потенціалу людини та спонтанності [3; 8; 9].

На нашу думку, саме сучасні педагогічні технології спрямовані на задоволення нагальних потреб науково-педагогічного працівника: розвиток особистості, яка вміє пристосовуватись до динамічних умов сучасного ділового світу, зберігаючи при цьому самобутність; розвитку творчої особистості; самоактуалізації та самореалізації особистості; викладача, який отримує задоволення від своєї діяльності; професіонала, який вміє та прагне систематично займатись неперервною самоосвітою та самовихованням. Психолого-педагогічний зміст сучасних педагогічних технологій у забезпеченні єдності освіти та виховання, гармонійного інтелектуального та особистісного зростання фахівців.

Висновки. Безперечним є факт про те, що будь-які сучасні педагогічні технології навчання не в змозі сформувати науково-педагогічного працівника як фахівця високого рівня, якщо він сам професіонально та особистісно до цього не готовий. На думку авторів сучасного посібника "Революція в навчанні", "люди незалежно від свого віку можуть навчитися достоту всього, якщо їм дати змогу використовувати власний стиль навчання і свої сильніші риси" [10, с. 98].

Сьогодні психодраматичні техніки успішно використовуються не тільки в медицині: весь рольовий тренінг, всі ігрові підходи в педагогіці виростили з класичної психодрами. Правильно використовуючи її елементи, можна лікувати, навчати, виховувати і стимулювати особистісний ріст. Можна виявляти внутрішні конфлікти і працювати з ними, моделювати майбутнє і відкривати в собі нові можливості.

Ще однією чудовою можливістю психодрами є техніки, обмін ролями, дублювання, дзеркало та багато інших, що дозволяють осягнути стан іншої людини і поглянути на себе його очима, що допомагають досліджувати багато прихованих куточки власного "Я".

Зазначене підтверджує те, що на сьогодні вища освіта потребує професорсько-викладацький корпус із новим аналітичним і, разом з тим, проектно-конструктивним характером мислення. Такий склад викладачів ВНЗ здатний подолати усталені стереотипи, консерватизм у педагогічній науці та практиці, розробити та впровадити нові сучасні

педагогічні технології навчання, без яких неможливо підвищення якості професійної підготовки фахівців.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо

у розробці тренінгів та занять з драматургічно-рольовим компонентом для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Література та джерела

1. Кропотова Н. Инновативность как цель и средство: философская парадигма образования в эпоху "великого разрыва" / Н.Кропотова // Американська філософія освіти очима українських дослідників: м-ли Всеукр. наук.-практ. конф., 22 груд. 2005 р. – Полтава : ПОІППО, 2005. – С. 98-103
2. Karp M. The handbook of psychodrama / Karp M., Holmes P., Tavoun K.B. (Eds.). – L., N. Y.: Routledge, 1998. – 305 p.
3. Лейтц Г. Психодрама: теория и практика. Классическая психодрама Я.Л.Морено: пер. с нем. / Лейтц Грета. – М.: Изд. гр. "Прогресс", "Универс", 1994. – 352 с.
4. Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://window.edu.ru/window_catalog/pdf2txt?p_id=18284&p_page=1. – Загол. з екрану. – Мова рос.
5. Горностай П.П. Драматургічно-рольові технології і трансформаційні процеси в суспільстві та освіті / Горностай Павло Петрович // Наукові студії з соціальної та політичної психології. – К., 2005. – Вип. 10(13). – С.36-48
6. Гідденс Е. Соціологія : навч. посіб. / Гідденс Ентоні. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
7. Єгорова В.В. Развитие ключевых компетентностей научно-педагогических работников в системе методической работы высшего учебного заведения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Єгорова Вероніка Вячеславівна. – К., 2011. – 288 с.
8. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навч. посіб. / Васьківська Світлана Василівна. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
9. Васьковская С.В. Психологическое консультирование: ситуационные задачи / С.В.Васьковская, П.П.Горностай – К.: Вища школа, 1996. – 192 с.
10. Драйден Г. Революція в навчанні / Драйден Г., Вос Дж; пер. з англ. М.Олійник. – Л.: Літопис, 2005. – 542 с.

Стаття посвячена аналізу і обґрунтуванню використання елементів соціодрами та психодрами як різновидностей сучасних педагогічних технологій з драматургічно-рольовим компонентом в освіті. Розглянуті теоретичні та практичні аспекти використання соціодрами та психодрами. Дані визначення понять "психодрама" і "соціодрама", основні принципи, ролі, базові техніки, фази проведення психодрами. Обґрунтовані переваги використання елементів психодрами та соціодрами для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Ключевые слова: современные педагогические технологии, научно-педагогические работники, повышение квалификации, социодрама, психодрама, роли в психодраме, техники психодрамы, фазы психодрамы, направления психодрамы, психодрама в образовании.

The article is devoted to the analysis and substantiation of application of elements of sociodrama and psychodrama as forms of modern educational technologies with the dramatic role-playing component in education.

The theoretical and practical aspects of sociodrama and psychodrama have been considered. The concepts of "psychodrama" and "sociodrama", basic principles, roles, basic techniques, phases of psychodrama have been determined. The author has analyzed the main directions of psychodrama. The advantages of using elements of psychodrama and sociodrama for teachers of the institutes of higher education training have been grounded. We believe it is appropriate to use the elements of psychodrama and sociodrama to train teachers of the institutes of higher education due to a number of advantages, namely: psychodrama works with real situations of life and human activity, that is as close to reality; the process of psychodrama takes place not in reflection, and action, which, in turn, allows to use not only intelligence, memory, perception, but also emotional and sensual and body-movement components of human behavior. It has been noted that any modern pedagogical technology of training is unable to form teachers of the institutes of higher education as professionals of high level if they professionally and personally are not ready for it.

Key words: modern pedagogical technologies, teachers of the institutes of higher education, training, sociodrama, psychodrama, roles in psychodrama, technics in psychodrama, phases of psychodrama, directions of psychodrama, psychodrama in education.

УДК 316.344.34-057.87: 378.4 (477.87)

РІВЕНЬ ЗАДОВОЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ» ЯКІСТЮ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Жиленко Руслан В'ячеславович
м.Ужгород

Природне зменшення абсолютної кількості абітурієнтів, а також реформування системи вищої освіти в Україні, яка між іншим передбачає скорочення кількості вищих навчальних закладів, гостро ставлять питання підвищення якості освітніх послуг. Останні покликані задовольняти не тільки суспільні та колективні, але й особистісні потреби. На відміну від суспільного та колективного вимірів, визначення рівня особистісного задоволення якістю освітніх послуг неможливе без врахування суб'єктивних оціночних суджень їх кінцевого споживача.

Ключові слова: освітні послуги, якість освітніх послуг, рівень задоволення, дослідження.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що загострення конкуренції на ринку освітніх послуг вимагає від вищих навчальних закладів ефективних управлінських рішень та їх відповідного ресурсного забезпечення. Такі рішення повинні спиратися як на об'єктивні показники, так і на потреби, очікування та суб'єктивні оцінки студентів – кінцевих споживачів освітніх послуг.

З цією метою соціологічний підрозділ Соціально-пси-